

UMEÅ UNIVERSITET

An abstract, textured background image with a color palette of deep blues, greens, and oranges, resembling a microscopic view of biological tissue or a close-up of a mineral surface.

PROCESSUTVÄRDERING AV FÖRSÖKSVERKSAMHETEN MED ÖVNINGSSKOLOR

vid Lärarhögskolan, Umeå
universitet VT 2018

Gudrun Svedberg och Eva Leffler

Nr 3

Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap / Pedagogiska institutionen

Processutvärdering av försöksverksamheten med övningsförskolor och skolor VT 2018.

Inledning

Lärarhögskolan vid Umeå universitet (LH) är ett av 15 lärosäten som från och med 2014 deltar i en femårig försöksverksamhet i enlighet med Förordningen för försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor inom lärar- och förskollärarytbildningar (SFS 2014:2). För Umeås del berörs den verksamhetsförlagda delen av utbildning riktad mot förskollärarexamen, grundlärarexamen med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3, grundlärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 4–6, ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9, samt ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan. Försöksverksamheten följs av två processutvärderare och föreliggande rapport är den tredje i ordningen.

Rapportens fokus vt 18

Till försöksverksamheten är två processutvärderare knutna för att systematiskt följa, granska och dokumentera försöksverksamheten, återföra kunskap och bidra till kontinuerlig förbättring och ökad kvalitet. Processutvärderingen inleddes ht 15 och kommer att fortgå fram till och med utgången av 2019 (FS 2.1.6-236-15). I denna riktas uppmärksamheten terminsvis mot olika delar av försöksverksamheten och har fram till föreliggande rapport haft ett administrativt fokus (Dialogmöte ht 15), uppmärksammat VFU-handledares perspektiv (Rapport 1 vt 16), studenternas erfarenheter (Dialogmöte ht 16) samt rektorer och förskolechefers uppfattningar om försöksverksamheten (Rapport 2 vt 17,). Under ht 17 (minnesanteckningar strategiska styrgruppen 2017-10-10) kom önskemål från strategiska styrgruppen om att processutvärderingen skulle fokusera goda exempel i verksamheterna. Detta kunde dock inte genomföras eftersom försöksverksamheten stagnerat och inga skolor som vi kontaktade var villiga att bidra med exempel från sina verksamheter. En omstart var nära förestående och i samråd med biträdande föreståndare bestämdes att ingen processutvärderingsrapport skulle lämnades ht 2017. I och med den inbromsning och det omtags som gjorts inom försöksverksamheten har den ursprungliga planen för processutvärderingen reviderats och fokus för denna termin är att följa hur den nya organisationen och verksamheten tar form samt hur beslutsvägar och rutiner utarbetats i syfte att utveckla försöksverksamheten med övningsskolor. Föreliggande rapport är således den tredje i ordningen och har fokuserat följande frågor:

- Hur utvecklas försöksverksamheten i förhållande till lokala avtal och målsättningar?
- Hur fördelas beslutsrätt och mandat?
- Vilka strategiska beslut har fattats?
- Vilka utmaningar och möjligheter står försöksverksamheten inför?

UMEÅ UNIVERSITET

Processutvärderingens genomförande

Omstarten av försöksverksamheten med övningsskolor har följts genom dokumentstudier innefattande protokoll, missiv, minnesanteckningar och andra dokument främst från LH:s kansli samt försöksverksamhetens ledning. För att kunna följa hela processen med "omtaget" avgränsas inte rapporten enbart till händelser under vt 18 utan behandlar även vissa dokument och aktiviteter från och med beslutet om en omstart av försöksverksamheten 2017-02-23. Även anteckningar förda av processutvärderarna vid deltagande i samverkansmöten och rådsmöten ingår i materialet. Vidare har deltagarna i den strategiska styrgruppen intervjuats, dels angående hur de uppfattat arbetet i styrgruppen, dels hur de ser på försöksverksamhetens utveckling, hinder och möjligheter. Av 14 representanter har 10 besvarat förfrågan om att medverkat i intervjuer, vilka genomförts via fysiska möten eller via telefon. Återkommande avstämningsmöten har hållits med projektledningen (biträdande rektor, här efter betitlad biträdande föreståndare, projektledare och utbildningssamordnare - se bilaga 1). Slutligen har en intervju genomförts med LH:s rektor, här efter betitlad LH:s föreståndare.

“Omtag” av försöksverksamheten med övningsskolor

Bakgrunden till en ny organisation

Försöksverksamheten har utvärderats av Universitetskanslersämbetet (UKÄ), genom en enkät till samtliga lärosäten som bedriver försöksverksamhet samt platsbesök vid fem lärosäten, varav Umeå besöktes 2017-01-26. Föreståndaren för LH tillsatte i mars 2018 en utredare som utifrån uppkommen kritik och förslag till åtgärder lämnade ett samlat förbättringsförslag gällande ny organisationsstruktur, mera transparent beslutsgång, fler mötesplatser samt revidering av projektplanen (*Förbättringsförslag för försöksverksamheten om övningsskolor och övningsförskolor*). Rapporten öppnar även upp för en avgränsning av försöksverksamheten genom att minska antalet involverade lärarprogram samt handledarutbildning genomförd som uppdragsutbildning, Rapporten betonar att förändringsarbetet bör ske i samverkan mellan berörda parter, det vill säga gemensamt av LH, VFU-ansvariga institutioner och skolhuvudmän.

Behovet av ett omtag gällande försöksverksamheten leder till att LH:s styrelse 2017-02-23 ger föreståndaren för LH uppdraget att tillsätta en ny lednings- och organisationsstruktur. Förslag till ny organisation tas fram i en referensgrupp bestående av representanter för LH:s ledning, Region Västerbotten och skolhuvudmän i de fyra kommuner (Umeå, Skellefteå, Örnsköldsvik och Lycksele) som deltar i försöksverksamheten (Protokollsutdrag LHs styrelse 2017-04-18) under ledning av föreståndaren för LH samt en utbildningsledare med kännedom om VFU. Beslutet reviderades 2017-06-08 under p. 50 "Reviderad projektorganisation för

UMEÅ UNIVERSITET

försöksverksamheten med övningsskolor” för att även innefatta representation från Vännäs skolhuvudman.

Den nya organisationen, och det som sedan utformades till den strategiska styrgruppen, uppdrogs att till styrelsen lämna förslag på ett mål- och projektdokument samt att arbeta med ett antal förbättringsområden (möte april 2018). Höstterminen 17 tillsattes även en biträdande föreståndare på 50 % som fick ledningsfunktionen över försöksverksamheten. Inledningsvis var tanken att den utbildningsledare som skulle ingå i den strategiska styrgruppen också skulle leda det operativa arbetet, men med hänsyn till arbetsbelastningen sågs detta inte som framkomligt. Det beslutades istället att en projektledare skulle anställas, vilken tillträdde i januari 2018 (se Nya medarbetare vid Lärarhögskolan 2018-02-09). Detta meddelas LHs styrelse 2018-04-18 under p. 23.

I den nya organisationen återfinns i dagsläget tre nivåer, en beslutande nivå, en strategisk och beredande nivå samt en operativ nivå (jämför bilaga 32b, FS 1.6.2-607-17 beskrivning av två nivåer). Slutligen, och framförallt, finns även en genomförande verksamhetsnivå inom vilken studenter, handledare och lärarutbildare återfinns.

Tabell 1. Försöksverksamhetens organisation.

Nivå	Aktör	Universitet	Kommun/ Fristående aktör	Läro- studerande	Samverkans- organ
Beslutande nivå		LHs styrelse LH:s föreståndare	Skolhuvudman		
Strategisk nivå (Strategisk styrgrupp)		Bitr. föreståndare Utbildningsledare Universitetslärare	Verksamhetschef Utvecklings- pedagog Samordnare	Studerande- representant	Region Västerbotten Utbildnings- strateg
Operativ nivå		Projektledare Utbildnings- samordnare			
Verksamhets- nivå		Läro- utbildare	VFU- samordnare Handledare	Studenter	

På den beslutande nivån finns för universitetets del LH:s styrelse. Styrelsen har möten tre gånger per termin och under 2017 var försöksverksamheten en stående punkt, för information och/eller beslut. Under 2018 har försöksverksamheten vid något tillfälle

UMEÅ UNIVERSITET

tagits upp under övriga frågor. Beslut av mindre genomgripande karaktär fattas av LH:s föreståndare på dennes beslutsmöten (BM). Den biträdande föreståndaren har regelbundna möten med föreståndaren för att informera om utvecklingen. Motsvarande nivå inom kommun eller fristående skola benämns här skolhuvudman. Det är här beslut om deltagande och avtal fattas. Organisation och styrkedjor skiljer sig åt mellan skolhuvudmännen och beskrivs därför inte närmare.

På den strategiska nivån återfinns den strategiska styrgruppen med representanter från fem kommuners skolhuvudmän, två representanter från Region Västerbotten, LH:s biträdande föreståndare, en utbildningsledare samt två institutionsrepresentanter. De sistnämnda är verksamma inom förskolläraryrket respektive ämnesläraryrket men kan sägas företräda samtliga institutioner som ansvarar för VFU-kurser. En studeranderepresentant har tillsatts men ännu ej deltagit i något möte. Den fristående förskolans huvudman saknar representation. Avsikten med styrgruppen var att skapa en kontaktyta mellan verksamheten i kommunerna och de som undervisar på lärarutbildningen. Samtidigt var intentionen att begränsa strategiska styrgruppens storlek, vilket kan förklara att det endast är två representanter från institutionerna. För att nå någon form av bredd undervisar dessa inom lärarprogram riktade mot både de äldre respektive de yngre åldrarna. Den biträdande föreståndaren fungerar som ordförande och för även minnesanteckningar (på hemsidan anges dessa som protokoll). I den strategiska styrgruppen bereds ärenden avseende försöksverksamheten och mål- och projektdokument tas fram. Styrgruppen har ej mandat att fatta beslut. På den operativa nivån finns projektledaren och en utbildningssamordnare. Projektledaren ska organisera regelbundna erfarenhetsutbyten och årliga samverkans- och kvalitetskonferenser mellan universitetet och de medverkande övningsskolorna samt ta ett samlat grepp om innehåll och genomförande av seminarier. Den projektledare som rekryterats har på egen begäran anställts på 50%. Dessutom har en utbildningssamordnare vid VFU-enheten kopplats till försöksverksamheten på deltid. Närmare preciserade arbetsbeskrivningar för dessa två saknas i dagsläget vilket föranlett behov av täta samtal och ledning från den biträdande föreståndare. Under vt 18 har fokus för den operativa nivån varit uppsökande verksamhet och att återknyta kontakten med deltagande skolhuvudmän, samordnare och övningsskolor.

Regleringar, mål och åtgärder

Ytterst regleras försöksverksamheten av *Förordning om försöksverksamhet med övningsskolor inom lärar- och förskolläraryrket* (SFS 2014:2) och dess föregångare, promemorian *Försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor* (U2013/4305/S). Dessa kommer dock inte att närmare redovisas i denna rapport. Däremot refereras och diskuteras lokalt upprättade dokument såsom de så kallade VFU-avtalen mellan Skolhuvudmän och LH, en ny projektplan samt några centrala beslut som direkt påverkar försöksverksamheten.

Avtal mellan parterna

I syfte att reglera samarbetet mellan parterna LH vid Umeå universitet och skolhuvudmännen gällande den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen finns

UMEÅ UNIVERSITET

Avtal för den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) inom lärarhögskolan lärarprogram (senast förändrat 16-06-09). Därtill har ett så kallat hängavtal, Särskilt avtal för deltagande i försöksverksamheten med övningsskolor och övningsförskolor (14-12-10) upprättats mellan LH och de i försöksverksamheten medverkande skolhuvudmännen i Lycksele, Skellefteå, Umeå, Vännäs, Örnsköldsvik samt fristående aktörer, gällande tiden ht 2014 till och med 31 december 2019. Några nya avtal med anledning av omtaget har inte upprättats, men revideringar diskuteras.

Av det särskilda avtalet framgår att skolhuvudmannen ansvarar för att utse medverkande övningsskolor som håller god kvalitet gällande ledning, organisation, undervisning samt kvalitets- och utvecklingsarbete. Det är även huvudmannens ansvar att i första hand placera studenter vid dessa skolor och hos VFU-handledare som har minst 7,5 hp inom området handledarskap eller motsvarande (jfr. SFS 2014:2). Varje lokal VFU-handledare ska handleda ett fåtal studenter och om det inte finns tillräckligt många utbildade handledare ska huvudmannen se till att utrymme för deltagande i handledarutbildning ges. Av avtalet framgår även att "Under lokal VFU-handledares utbildning för uppdraget ska den lärarstuderande självständigt, men under rektor/ förskolechefs ansvar och med annat stöd, genomföra undervisning" (ibid.). I dagsläget har vi ingen kännedom om hur den sistnämnda passusen tillämpas.

De tillägg gällande försöksverksamheten som faller på LH:s ansvar handlar om att särskilt prioritera de utvalda övningsskolorna vid placering av studenter. Det handlar även om att ställa krav på VFU-ansvariga institutioner att utse för uppgiften kompetenta universitetslärare som kan följa och bidra till studenternas utveckling under den verksamhetsförlagda delen av utbildningen samt även stödja VFU-handledarna när det gäller bedömning av studenten. Lärarhögskolan ansvarar vidare för att erbjuda kompetensförstärkande insatser såsom handledarutbildning om 7,5 hp, möjligheter för övningsskolans lärare att delta i såväl universitetsförlagda som särskilt riktade föreläsningar och seminarier samt att tillsammans med övningsskolan utarbeta former för gemensamt forsknings- och utvecklingsarbete. LH har dessutom ett informationsansvar samt ett utvärderingsansvar.

Några reflektioner

Det särskilda avtalet har, så långt förutsättningar funnits, uppfyllts från skolhuvudmannens sida. På vilka grunder medverkande skolor och förskolor utsetts skiljer sig mellan skolhuvudmännen. Kvalitetsaspekter och närhetsprincipen har nämnts, men frågan har inte närmare undersökts. Det har lokalt funnits utmaningar av facklig och arbetsrättslig karaktär när det gäller att tillskapa tid för de lokala VFU-handledarnas handledarutbildning, vilket nu tycks ha funnit sin lösning. Dessutom har handledare, framförallt inom förskolan, inte antagits på grund av konkurrens eftersom utbildningen ges på distans med nationellt intag. Det finns dock förslag från verksamheternas sida på hur denna del av försöksverksamhetens måluppfyllelse kan förbättras, exempelvis genom utlokaliserade handledarutbildningar, uppdragsutbildningar, utbildningar med fysiska träffar samt tydligare direktiv kring validering.

UMEÅ UNIVERSITET

Det är en komplex försöksverksamhet och i avtalet ges LH inte enbart ansvar för åtgärder inom kansliets verksamhet utan även åtgärder som berör en rad institutioner med VFU-ansvar samt skolhuvudmän och deras verksamheter. Principen att i första hand placera studenter vid övningskolor har haft svårt att få genomslag i LH:s egen organisation men tillämpas numera. När det gäller institutionernas bemanning av VFU-handledare har varken försöksverksamhetens projektledning eller LH:s ledning några direkta motiverande eller styrande instrument gentemot institutionerna utan arbetar främst genom information och dialog samt till viss del även långsiktigt genom Lärarhögskolans kvalitetsarbete. Här saknar vi underbyggd vetskap om vilka grunder bemanningen av universitetslärare för VFU-besök utgår från men ser farhågor och därmed ett behov av att ytterligare undersöka frågan.

När det gäller ansvaret att erbjuda kompetensförstärkande insatser, både till VFU-handledare och medverkande övningskolor generellt, har LH ännu inte uppfyllt avtalsskrivningen. Förväntningar och önskemål har inventerats och funnits i verksamheterna sedan inledningen av försöksverksamheten men har ännu inte infriats. Detta är en fråga som vi återkommer till senare i rapporten.

Ny projektplan

I uppdraget till den strategiska styrgruppen ingick att utarbeta en ny projektplan. Denna gång har avsikten varit att finna bred förankring och förutom den process som skett inom den strategiska styrgruppen för att ta fram planen har LH:s biträdande föreståndare och föreståndare informerat Umeå universitets ledning, LH:s ledningsgrupp och styrelse, vid LH:s prefekt- och studierektorsmöten samt LH:s utbildningsråd om arbetet med nya projektplanen, vilken antogs av LH:s styrelse 2017-12-05.

Den strategiska styrgruppen har i projektplanen arbetat fram ett antal övergripande visionsmål samt mera konkreta aktivitetsmål. Även ansvarsfördelning och tidsplan preciseras. Eftersom visionsmål och aktivitetsmål har betydelse för den fortsatta granskningen av försöksverksamheten återges dessa i sin helhet nedan.

Visionsmål

- Att höja kvaliteten i lärarutbildningen
- Att våga göra skillnad mellan förskolor/skolor som ingår i försöksverksamheten och skolor som inte deltar i projektet.
- Att utveckla studenternas professionsanknytning
- Att stärka kvaliteten på handledningen i den verksamhetsförlagda utbildningen
- Att höja statusen på VFU
- Att öka förtroendet hos skolhuvudmän, förskolor/skolor och universitetets personal
- Att utveckla varaktiga strategier och kontinuitet för samverkan
- Att förankra och öka kunskapen om försöksverksamheten
- Att tillvarata de möjligheter som försöksverksamheten innebär
- Att stimulera till gemensamt forsknings- och utvecklingsarbete mellan kommuner och lärarhögskolan vid Umeå universitet

UMEÅ UNIVERSITET

Aktivitetsmål

Övergripande utvecklingsarbete och samverkan mellan Umeå universitet och kommunerna

I det gemensamma arbetet i den strategiska styrgruppen ingår att tydliggöra och prioritera områden och aktiviteter med specifika, mätbara och tidsbundna aktivitetsmål. En strävan efter samsyn och krav på både Lärarhögskolan och medverkande förskolor/skolor är ledande inför det fortsatta arbetet med försöksverksamheten.

Utåtriktad verksamhet

Samverkans- och kvalitetskonferenser

Att informera om/öka kunskapen om försöksverksamheten både på universitetet bland verksamma lärarutbildare och på övningsförskolor/övningsskolor.

Att förtydliga de nationella målsättningarna och vad begrepp som förtätning och hög koncentration av studenter innebär i Lärarhögskolans verksamhet.

Seminarieverksamhet

Att utveckla det kollegiala lärandet och ta ett samlat grepp om innehåll och genomförande av interna/externa seminarier.

Webbsida

Att förbättra och utveckla Lärarhögskolans hemsida om försöksverksamheten.

Forsknings/utvecklingsarbeten

Att utgå från befintliga inventeringar och önskemål om forsknings/utvecklingsprojekt inför det fortsatta arbetet.

Intern verksamhet

VFU- och handledarutbildning

Att bilda den operativa gruppen som förutom projektledaren och utbildningsledaren bör innehålla medlemmar med erfarenhet av VFU-frågor samt nyckelpersoner från förskola/skolområde.

Att en analys av tidigare placering/VFU-period och förtätning av studenter genomförs, presenteras, och utgör ett underlag inför fortsättningen och begränsningen av antalet övningssskolor och övningsförskolor.

Att översyn av avtal och ekonomiska förutsättningar genomförs.

Att ställa högre krav på institutionerna gällande kompetensen hos universitetslärare som gör VFU-besök, och att diskutera bemanningsfrågor där involverade lärarutbildare ges förutsättningar att genomföra ett kvalitativt uppdrag för att säkerställa hög kvalitet.

Att genomföra handledarutbildning för både universitetslärare och VFU-handledare där universitetslärarnas utbildning (Universitetspedagogik och lärandestöd/UPL) bör kompletteras med information om övningssskolor/övningsskolor, samt att möjliggöra att fler lärare kan gå handledarutbildningen.

Att förbättra befintliga VFU-nätverk och nätverksträffar.

Att tillvarata studenternas erfarenheter av att genomföra VFU inom försöksverksamheten (Projektplan 2017-12-05).

Några reflektioner

Försöksverksamheten med övningssskolor organiseras och bedrivs sedan omstarten i projektform. Den ansökan från LH om deltagande i försöksverksamheten som tidigare var det enda dokumentet som angav en riktning för utvecklingen av försöksverksamheten har kompletterats/ersatts av en projektplan med preciserade visioner, mål, ansvarsfördelning och tidsplan. Det finns en bred uppslutning kring projektplanen där kanske framförallt skolhuvudmännens viljor lyssnats in och vävts samman. Allt detta har

UMEÅ UNIVERSITET

varit nödvändigt och en förutsättning för att försöksverksamheten ska kunna fortgå. Processen andas god vilja och i stort avsaknad av prestige. Avsikten är att projektplanen ska ses som ett levande dokument och därigenom revideras vid behov. Som processutvärderare är vårt uppdrag att granska, ifrågasätta och ge förbättringsförslag, så ock när det gäller projektplanen.

En reflektion gällande visionsmålen är att vissa av dessa är lågt ställda eller anger snarare förutsättningar än visioner. En vision kan sägas vara en målbild eller framtidsdröm och behöver därigenom inte vara fullt realistisk eller mätbar. Visioner anger således en riktning eller ett tillstånd att sträva mot som därefter behöver omsättas i en mera realistisk klädnad, exempelvis ett antal målformuleringar. Att höja statusen på VFU och kvaliteten på lärarutbildningen kan ses som goda visioner. Att förankra och öka kunskapen om försöksverksamheten samt tillvarata de möjligheter som försöksverksamheten ger ska nog främst ses som förutsättningar för att bedriva en försöksverksamhet. Formuleringar som att öka förtroendet hos skolhuvudmän, förskolor/skolor och universitetets personal, reser följdfrågor såsom: Förtroendet för vem? När det gäller vad? Förutom en viss otydlighet torde även detta främst handla om förutsättning för försöksverksamheten.

Under rubrikerna Aktivitetsmål och Övergripande utvecklingsarbete och samverkan mellan Umeå universitet och kommunerna anges en kan tyckas självklar, men samtidigt avgörande formulering. "En strävan efter samsyn och krav på både Lärarhögskolan och medverkande förskolor/skolor är ledande inför det fortsatta arbetet med försöksverksamheten." Att vi vill poängtera denna lydelse har att göra med en något skakig inledning av omtaget och uppfattningar om att det funnits en betoning av krav riktade mot verksamheterna i de aktiviteter och förslag till dokument som tagits fram internt och under de möten projektledaren och utbildningssamordnaren haft med berörda parter. Detta är en iakttagelse som avspeglas i strategiska styrgruppens uppfattningar om omtag och avtalsuppfyllelse.

Aktivitetens målen riktade mot den interna verksamheten rör bland annat att tillskapa en operativ grupp. Av projektplanen framgår att denna grupp, förutom projektledare och utbildningsledare, bör innehålla medlemmar med erfarenhet av VFU-frågor samt nyckelpersoner från förskola/skolområde. Så långt om gruppens sammansättning. Vad som är syftet med en operativ grupp framgår däremot inte. Tankar och diskussioner om vad den operativa gruppens uppdrag skulle vara har antagligen förekommit men inte preciserats närmare. Inte heller för projektledaren har detta stått klart. Att först tillskapa en gruppering för att därefter precisera vad dess uppgifter blir riskerar att falla fel ut. Behöver försöksverksamheten en operativ grupp? Vad är dess syfte och uppdrag? Om en operativ grupp ska bildas är det nödvändigt att tillsättandet av personer/funktioner ske i samråd med respektive skolhuvudman och att tillsättandet stämmer in i respektive skolhuvudmans organisation och styrning.

Andra aktivitetsmål, som fortfarande diskuteras, är en översyn av avtal och ekonomiska förutsättningar. Villkorade ekonomiska anslag som medel för att styra övningsskolornas VFU-verksamhet ser vi dock inte som en framkomlig väg.

UMEÅ UNIVERSITET

Förändringar av ramarna

Omdimensionering

Det omfattande antalet förskolor och skolor som slutits avtal med för medverkan i försöksverksamheten har visat sig motverka möjligheterna till måluppfyllelse och utveckling varför behovet av omdimensionering och alternativ till hur denna kan genomföras setts över, i enlighet med projektplanens aktivitetsmål. I ett första förslag till omdimensionering som togs fram skulle ämneslärarprogrammet enbart ingå som en pilotverksamhet och begränsas till Lycksele kommun. Enligt förslaget skulle avtalen med övriga gymnasieskolor sägas upp. För studenter inom förskollärarprogrammet och grundlärarprogrammet för årskurs F-3 och 4-6 föreslogs försöksverksamheten fortgå, men med ett färre antal förskolor och skolor involverade. Dessutom föreslogs att grundlärarprogrammet fritidshems möjlighet att ingå i försöksverksamheten skulle utredas under vt 18. Förslaget mötte dock motstånd från ett par av huvudmännen. Dessa ville ha kvar ämneslärarprogrammet av flera skäl, bland annat vägde argumentet kompetensförsörjning tungt. Efter dialog med såväl programföreträdare som skolhuvudmän utarbetades ett nytt förslag som gick ut på remiss (Remissvar och kommentarer 2018-01-24) vilket resulterade i "Förslag till omdimensionering Försöksverksamhet Övningskoleprojektet Lärarhögskolan" (2018-02-19 bilaga p 22B) . Förslagsläggare är LH:s utbildningsledare samt försöksverksamhetens projektledare och utbildningssamordnare. Förslaget antogs på föreståndarens beslutsmöte (BM) Lärarhögskolan FS 1.6.2-607-17 och innebär att:

- Försöksverksamheten fortsätter för studenter inom förskollärarprogrammet och grundlärarprogrammet för årskurs F-3 och 4-6 2018-2020 (under förutsättning att erforderliga beslut fattas), ett färre antal förskolor och skolor är involverade.
- Ämneslärarprogrammet fortsätter inom övningskoleprojektet 2018-2020 (under förutsättning att erforderliga beslut fattas) i samtliga kommuner, dvs Umeå, Skellefteå, Lycksele, Vännäs och Örnsköldsvik.
- Att avtal vid behov sägs upp eller revideras efter att skol- och skolenheterna själva lämnat förslag på omorganisation så att relevanta enheter inskrivs i avtalen för 2018-2020 (under förutsättning att erforderliga beslut fattas).

Alla avtal återfinns under beslut 2015-03-24 (1.6.1 - 348 - 15)

Beslut om förlängning

Beslut tog i LH:s styrelse 2018-04-18 om förlängning av försöksverksamheten till och med 2020. Medel från det överskott som finns i den pågående försöksverksamheten kommer att tas i bruk. Detta går således utanför den nationella försöksverksamheten och även utanför det avtal som upprättats mellan skolhuvudman och LH. Det blir således nödvändigt för huvudmännen att på nytt avgöra om man vill fortsätta eller avbryta medverkan i en förlängd försöksverksamhet.

Utllysning för utveckling

I påhängsavtalet mellan LH och berörda skolhuvudmän förbinder sig LH att tillskapa kompetensförstärkande insatser i form av forsknings- och utvecklingsarbeten i

UMEÅ UNIVERSITET

samverkan mellan lärosäte och övningsskolor. LH:s biträdande föreståndare har sett betydelsen av denna fråga samt även betydelsen av att förändra tidigare strategier för att få till stånd insatserna. 2018-06-20 lades *Utlysning medel utvecklingsarbete i försöksverksamheten övningsskolor/förskolor* (Dnr FSFS 2.1.6-1264-18) ut på LH:s webbplats. Utlysningstexten har varit på "remiss" inom styrgruppen och på så vis förankrats. Denna gång avgränsas utlysningen till att gälla utvecklingsmedel, den har fått en tydlig koppling till försöksverksamhetens mål och är riktad till lärarutbildare verksam inom VFU och med samarbete i verksamheten.

Några reflektioner

Tre viktiga förändringar har gjorts inom de kompetensförstärkande insatserna. Om syftet är att utveckla kvaliteten i den verksamhetsförlagda delen av utbildningen är det nödvändigt att rikta utvecklingsmedlen mot just VFU och att involvera lärarutbildare verksamma inom VFU, såsom görs i denna utlysning. Förhoppningsvis får vi se en palett av innovativa och anpassade små "försöksverksamheter" inom den övergripande försöksverksamhetens ram. En positiv bieffekt av dessa utvecklingsarbeten skulle också kunna bli att VFU aktualiseras och uppvärderas både på berörda institutioner och skolor.

En begränsad budget gör det nödvändigt att se forskningsprojekt som ett senare steg och fokusera utvecklingsarbeten. Dessa utvecklingsarbeten kan mycket väl ge underlag eller utgöra pilotprojekt i en senare forskningsansökan. Utlysningen kan dock sägas frångå vad som anges i den nya projektplanen, både till innehåll och form. I projektplanen har satsningarna rubricerats som forsknings- och utvecklingsprojekt och att de innehållsligt bör utgå från tidigare gjorda inventeringar och önskemål från verksamheterna. Vid en eventuell omarbetning av avtalsskrivningar och projektplan bör formuleringarna revideras på denna punkt.

Strategiska styrgruppens uppfattningar om processen

Förankring avgörande

Strategiska styrgruppens deltagare beskriver tämligen samstämmigt att det redan från det inledande mötet efter omstarten funnits en tydlig viljeinriktning att strategiskt arbeta för att förbättra samarbetet mellan lärarutbildning och verksamheterna, att utveckla försöksverksamheten i syfte att höja kvalitén i lärarutbildningen och att utveckla studenternas professionsanknytning. Några ledord har varit förhållningssätt, tillit och samverkan. Tillsättandet av en biträdande föreståndare, med försöksverksamheten som ett av sina uppdrag, har haft en central betydelse för omtaget och denne anses systematiskt ha arbetat med förankring och lyssnat in olika förutsättningar och förslag, framförallt från skolhuvudmännen. Som exempel nämns arbetsprocessen med att ta fram den nya projektplan. Här var det tre kulturer som möttes; verksamheten i kommunerna, lärarhögskolans kansli och institutioner med ansvar för VFU, vilket skulle kunna leda till

UMEÅ UNIVERSITET

tre olika perspektiv på vad en projektplan bör innehålla. Dokumentet har diskuterats, biträdande föreståndare har lyssnat in, sammanställt och skickat ut på remiss till strategiska styrgruppen och åter omarbetat i en process som resulterat i nuvarande plan. Projektplanen ska ses som ett levande dokument och möjligt att omarbeta. Under intervjuerna med strategiska styrgruppen har det framkommit att några såhär i efterhand reflekterat över att visionerna blev lågt ställda och att betydelsen av vissa skrivningar inte blev helt tydlig. Andra är nöjda med planen medan ytterligare andra menar att den kan fungera bra tills vidare.

Representation, uppdrag och mandat

I den strategiska styrgruppens sammansättning återfinns åtta representanter för de fem kommunala skolhuvudmännen, två representanter för de institutioner som har ansvar för VFU, två representanter från Region Västerbotten samt två från lärarhögskolans kansli. Trots ett öppet klimat har sammansättningen gjort att skolhuvudmännens perspektiv uppfattats få förhållandevis stort utrymme, vilket kanske varit nödvändigt i denna omstartsfas. När det gäller institutionsrepresentanterna kan det noteras att dessa inte utgjorts av institutionsledning utan verksamma universitetslärare. Dessa kan knappast förväntas representera närmare ett tjugotal ämnesinstitutioner eller ens de sex program som inkluderas i försöksverksamheten. Frågan om vad uppdraget egentligen innebär har dock aldrig diskuterats, varken med institutionsledning eller i styrgruppen.

Vid intervjuerna framkom att det finns en viss osäkerhet bland flera inom strategiska styrgruppen, både angående vilket mandat de har att företräda sin huvudman/ledning och vilket mandat styrgruppen har när det gäller frågor som rör försöksverksamheten. Ett par uttrycker även osäkerhet kring vad som är styrgruppens egentliga syfte och framförallt vad strategiska styrgruppens uppgifter kommer att bli nu när omstarten är sjuksatt, projektplanen framtagen och projektledare tillsatt.

Flera av representanterna beskriver sig som en länk mellan den egna verksamheten och LH. De ska hålla sig informerade om vad som händer inom LH för att därefter återkoppla till sin organisation. Att försöksverksamheten på många olika sätt påverkar arbetet i kommunerna framkom i intervjuerna och därav ansågs det viktigt att även ledningen i kommunen/förvaltningen är med i diskussionen och engagerade i försöksverksamheten. Några representanter beskriver att styrgruppen utgör en mötesplats mellan skolhuvudmän och de som undervisar på lärarutbildningen när det gäller övningsskolor och även VFU generellt och samverkan i stort. Det är uppskattat att tillfälle ges att möta så många med ett "verksamhetstänk". "En väg att sprida information både inåt och utåt" och "ett bollplank mellan universitet och verksamheten" är några av de beskrivningar som ges i intervjuerna.

Samtliga tillfrågade är positiva till att det nu finns en projektledning och att LH till sist tagit rodret när det gäller försöksverksamheten. Det stora engagemanget hos projektledaren uppskattas och har lett till att det även börjar hända saker kopplat till försöksverksamheten på de enskilda övningsskolorna. Företrädare för ett par

UMEÅ UNIVERSITET

skolhuvudmän har dock rest frågetecken gällande hur den operativa delen följs och genomförs. Det finns en otydlighet kring vilket mandat som projektledaren och utbildningssamordnaren har, exempelvis när det gäller att fatta beslut samt på vilket sätt och med vem kontakten med verksamheterna ska tas. Under våren har information gått olika vägar och på olika nivåer vilket inte alltid stämt med skolhuvudmannens organisation eller styrkedja. Detta har orsakat problem i parternas inre strategiska arbete kring försöksverksamheten och resulterat i "informationsglapp". Det finns dessutom farhågor för att överenskommelser inte följs fullt ut. Det ses som centralt att arbetet sker i förhållande till befintliga gemensamt framtagna dokument såsom nämnd projektplan, VFU-avtal och avtalet för deltagande i försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor. Dessutom betonas att eventuella förändringar måste förankras. Genom regelbundna möten mellan biträdande föreståndare och projektledaren samt utbildningssamordnaren har dock förtydliganden gjorts gällande uppdrag, mandat och kontaktvägar.

När det gäller tillskapandet av en operativ grupp tycks det finnas oklarheter gällande såväl syfte som sammansättning. Några representanter i styrgruppen har uppfattat att avsikten var en grupp med personer inom LH:s kansli. En annan uppfattning har varit att den bör bestå av personer från skolor och skolförvaltningar. På vilka grunder valet av personer från verksamheterna skulle göras är oklart liksom vem som har mandat att utse dessa.

Några reflektioner

En bidragande orsak till att representanterna i strategiska styrgruppen reser frågor kring styrgruppens framtida roll är att försöksverksamheten inte är det enda initiativet som tas för samverkan mellan skolhuvudmän och lärosäten, för praktiktäna forsknings- och utvecklingsarbeten eller för att utveckla VFU. Behovet av att återkommande bygga nya samverkansstrukturer och avsaknaden av Regionalt utvecklingscentrum (RUC) har resulterat i bildandet av ett Regionalt samverkansråd. Programförklaring för det Regionala samverkansrådet fastställdes vid LH:s styrelsemöte 2018-02-15 och omfattar såväl verksamhetsförlagd utbildning som övningsskolor (programförklaring FS 1.2.2-2036-17). Sammansättningen av representanter i försöksverksamhetens strategiska styrgrupp och samverkansrådet ger i skrivande stund intryck av tydlig överlappning. Flera skolhuvudmän representeras av samma personer i styrgruppen och i rådet. I båda grupperna finns även uppsättningen två representanter från lärosätets institutioner, en studeranderepresentant, LH:s ledning och Region Västerbotten. Detta har väckt frågor om försöksverksamhetens position i förhållande till Regionala samverkansrådet. Behövs representanter i båda grupperna, planerar Region Västerbotten medverka i endast den senast tillkomna, vilka frågor hör hemma var och klarar regionen att hålla fokus på och engagemang i båda dessa? Uppenbart är att Regionala samverkansrådet i dagsläget tagit plats på agendan och för försöksverksamheten gäller det att inte hamna i skymundan utan verkligen få draghjälp.

Arbetet med försöksverksamheten har gått framåt och delvis har förutsättningar förändrats. Vilka uppgifter och utmaningar står strategiska styrgruppen inför nu? Finns

UMEÅ UNIVERSITET

det ett behov av en operativ grupp och vilken sammansättning på gruppen skulle i så fall svara bäst mot ett sådant behov? Hur fördelas mandat inom försöksverksamhetens organisation? Detta är några frågor som behöver besvaras inför det fortsatta arbetet med försöksverksamheten.

Aktivitetens målen

Från ett par av skolhuvudmännens företrädare i den strategiska styrgruppen har åsikter framkommit om att aktiviteter inte ensidigt kan riktas mot skolverksamheterna. I projektplanen poängteras detta men i praktiken har genomförandet av aktiviteter gett en annan bild. Verksamheterna har, utifrån de förutsättningar som getts, arbetat i riktning mot vad som anges i avtalen. Nu är det "upp till bevis" även för LH när det gäller seminarier, utvecklingsarbeten och utlovade forskningsprojekt är en åsikt som framkommit. Detta utifrån både gällande avtal och utifrån den kritik mot lärosätet som framkom vid granskningar av försöksverksamheten. Att dessa synpunkter framkommer hänger samman med att aktiviteter eller initiativ vid några tillfällen uppfattats strida mot projektplanen och dess andemening, avtal och de rekommendationer som framförts av UKÄ.

Några reflektioner

LH:s kansli och projektledaren ansvarar för att de medverkande övningsskolorna får information och blir delaktiga i aktiviteter inom försöksverksamheten. Vad som inte lyfts fram i dokumenten är vikten av att projektledningen själva informerar sig om vad som faktiskt redan görs i verksamheterna. Att ge verksamhetsstöd utan hänsyn till redan utvecklade rutiner och organisation blir lätt kontraproduktivt. Vissa skolhuvudmän och VFU-ansvariga har väl utvecklade rutiner när det gäller mottagandet av VFU-studenter. Andra har kommit en bra bit på väg när det gäller seminarieverksamhet. Här är det av vikt att ta del av de kunskaper och erfarenheter som redan finns i verksamheterna, ta vara på dessa och anpassa nya förslag till aktiviteter i förhållande till lokala förhållanden och vad som görs.

Uppfattningar om omdimensionering och VFU-placering

Flera av deltagarna i strategiska styrgruppen uttrycker att det var olyckligt att omtaget kom att omfatta även ämneslärarprogrammet. Den översyn som gjordes resulterade i ett förslag där ämneslärarprogrammet, med ett undantag, skulle lyftas ut ur försöksverksamheten. Efter påtryckningar från framförallt den största skolhuvudmannen backade dock LH och ämneslärarprogrammet blev kvar i sin helhet. Förfaringssättet har väckt frågor om försöksverksamhetens egentliga syfte. Detta är en försöksverksamhet och ska inte handla om ett A och B-lag, vem som har mest makt eller frågan om kompetensförsörjning, är åsikter som framförts. En annan åsikt är att om hänsyn till aspekten kompetensförsörjning ska tas bör försöksverksamheten sträva efter att finna nya lösningar för ökad spridning av VFU-studenter till de mindre kommunerna. Försöksverksamheten skulle kunna vara en del i framtagandet av en distansutbildning eller utlokalisering av exempelvis förskolläraryrket.

UMEÅ UNIVERSITET

Framtidsvisioner och utmaningar enligt strategiska styrgruppen

En vision som framkommit i intervjuerna handlar om att lärarutbildningen ska komma att ses som den viktigaste och mest prestigefyllda utbildning vid Umeå universitet. Frågan kopplas till status, det viktiga läraruppdraget, "krisen" i den svenska skolan och rekryteringsbehov. En följdfråga till denna vision är hur LH mera aktivt kan verka för att höja lärarutbildningens status? Ett förslag är att inledningsvis kartlägga lärarutbildningens status i förhållande till andra utbildningar vid universitetet, som underlag för ett fortsatt visionärt arbete. Lärosätets och ledningens syn på och engagemang för lärarutbildningen ses som avgörande. Dessutom poängteras att VFU:ns status måste höjas på alla berörda institutioner och prioriteras vid bemanning samt att LH i detta sammanhang bör ställa högre krav på professionskompetens.

Inom lärarutbildningen bör VFU ses som en av utbildningens viktigaste delar. "Det finns så många möjligheter att utforma VFU på så många olika sätt som gynnar studenternas professionsutveckling. Men kommunerna och lärosätet måste tillsammans driva det här för studenternas bästa" är ett citat som väl representerar många åsikter. En annan uppfattning som framkommer i intervjuerna är att "vi bör hitta former för att kontinuerligt lära av varandra och visa varandra goda exempel, både ute i verksamheterna och internt vid lärosätet". Istället för en avgränsad ämnes-VFU bör mera tvärvetenskapliga VFU-perioder ges där studenterna lär sig mera om sin profession än att enbart undervisa i sitt ämne är ett annat förslag, vilket motiveras med att lärarens uppdrag är så mycket mer än enbart förmedling av ämneskunskaper. I detta sammanhang poängteras betydelsen av att få till stånd seminarier, mötesplatser och forsknings- och utvecklingsprojekt, vilket tycks vara en utmaning för LH. När väl forsknings- och utvecklingsprojekt kommer till stånd är det viktigt att dessa bedrivs på lika villkor och inte ensidigt utifrån lärosätets villkor.

Att få kontroll över antalet för/skolor och åstadkomma den koncentration av studenter som det talats om ses som en utmaning. Ytterligare en utmaning som lyfts av företrädare inom styrgruppen är fördelningen av studenter till kommunerna utanför Umeå. I denna fråga behövs nya tankesätt och strategier och ett större mod från LH:s sida efterlyses, både gentemot studenter och skolhuvudmän. Ledningen bör även undersöka och diskutera hur försöksverksamhetens förutsättningar påverkas i geografiskt utbredda och mindre befolkade områden. Från skolhuvudmännens sida erbjuds olika lösningar för att underlätta VFU-placeringar på mindre orter, men vad kan lärosätet bidra med? Hur kan försöksverksamheten samverka med distansutbildning, utlokaliserade utbildningar eller andra lösningar?

Slutsatser och framåtsatser

Sammanfattningsvis har det varit en händelserik period för den del av försöksverksamheten med övningsskolor som funnits i fokus för processutvärderingen denna termin. Vi har mött engagemang och vilja att arbeta för något som uppfattas som

UMEÅ UNIVERSITET

en viktig fråga, nämligen lärarstudenternas verksamhetsförlagda del av utbildningen och professionsanknytning. Vi ser också att mindre förändringar kan leda försöksverksamheten ytterligare framåt. Här följer en sammanfattning av vad vi som processutvärderare funnit, några frågor att diskutera och även några framåtsyftande ansatser.

Den organisatoriska strukturen sätter sig

Försöksverksamhetens organisation har förändrats i grunden och har efter omstarten en beslutande, en strategisk och en operativ nivå. Dessutom, och framförallt, syftar försöksverksamhetens arbete till att bidra till utveckling av en fjärde nivå, verksamhetsnivå. Verksamhetsnivån bör alltid hållas aktuell, men har dock befunnit sig utanför processutvärderingens fokus denna termin.

En strategisk styrgrupp

I en fas av omstart och återupprättande av tillit och engagemang har det setts som centralt att bereda skolhuvudmännen plats i den strategiska styrgruppen, vilket vägts mot att hålla gruppen liten och hanterbar. Processutvärderingen motsäger inte att detta varit viktigt. Samtidigt finns en risk för att viktningen sker på bekostnad av representationen för de institutioner som har VFU-ansvar. Förlusten kan i sämsta fall bli att kännedom om och engagemanget för försöksverksamheten uteblir från institutionernas sida eller att uppfattningar och förslag från institutionernas VFU-lärare inte hittar någon kanal fram till strategiska styrgruppen. Hur ska vi tänka om VFU-institutionernas betydelse för försöksverksamhetens utveckling? Vilken sammansättning av strategiska styrgruppen är mest strategisk? Det finns behov av att diskutera vilket mandat och vilka uppdrag den strategiska styrgruppen har. Initieringsfasen är över och det blir viktigt att titta framåt. Vilka utmaningar står försöksverksamheten nu inför och vilka strategiska diskussioner behöver föras?

Stödjande samarbetsstrukturer

Hur försöksverksamheten förhåller sig till Samverkansrådet behöver också tydliggöras liksom eventuella konsekvenser av dubbelrepresentation. Samverkansrådet har presenterats som en övergripande samverkansstruktur där Försöksverksamheten är en del. Samtidigt har försöksverksamheten utgjort modell för hur Samverkansrådet organiserats. En viktig skillnad är att försöksverksamheten är mer än en struktur, den är byggd kring ett innehåll, och kan därigenom bli förebildlig även i andra avseenden. Här tänker vi exempelvis på hållbara informationskanaler, digitala samarbetsytor eller hur infrastrukturen in mot universitetets och institutionernas verksamhet kan utvecklas. Så här långt tycks fokus, både när det gäller försöksverksamheten och Samverkansrådet, framförallt ha riktats mot att bygga en infrastruktur mellan skolhuvudmän och LH:s kansli, mindre på en infrastruktur som når institutioner och dess lärare.

Operativ lyhördhet

På den operativa nivån återfinns projektledaren samt en utbildningssamordnare. Genom den formella strukturen i form av uppsatta visions- och aktivitetsmål samt möten med biträdande föreståndare har den operativa nivån fått sin vägledning. Däremot har mera

UMEÅ UNIVERSITET

preciserade arbetsbeskrivningar saknats. Dessutom täcker sällan den formella strukturens direktiv alla områden. För att navigera försöksverksamhet har det krävts kännedom om historien, de olika kulturer som möts inom försöksverksamheten och informella strukturer och normer, vilket är tidskrävande att tränga in i. Här har berörda parter signalerat till biträdande föreståndare när friktioner förekommit och dessa har kunnat hanteras. Vad som dock återkommit som en nyckelfaktor är vikten av lyhörddhet och respekt för verksamheternas olikheter.

Enligt projektplanen ska även en operativ grupp bildas, vars syfte och uppdrag ännu tycks diffust. Steg har även tagits i riktning mot att utse kontaktpersoner vid övningskoleenheterna. Innan ytterligare steg i denna riktning tas föreslår vi att behovet och syftet med ytterligare operativa funktioner åter diskuteras i strategiska styrgruppen. Om ytterligare organisatoriska strukturer ska tillskapas är det viktigt att dessa förankras och stämmer med institutionernas och skolhuvudmännens egna organisationer kring VFU.

Revitaliserad projektplan

Den nya projektplanen har varit ett aktivt styrande dokument under vårterminen 2018 och har redan väglett många av de aktiviteter som initierats eller genomförts i försöksverksamheten. I en uppstart, i detta fall omstart, kan det finnas behov av arbetsro och tid att förstå villkor och hitta strategier vilket skulle tala för att avvakta med större förändringar. När det gäller projektplanen har det dock uttryckligen sagts att den ska vara ett levande dokument. I det fall en revidering är aktuell sammanfattas i det följande några aspekter som bör övervägas.

Höga visioner

Försöksverksamheten har pågått ett par år och många både positiva och negativa erfarenheter har gjorts. Ett viktigt bidrag har varit att berörda parter tvingats fundera över vad som görs och vart man vill nå när det gäller den verksamhetsförlagda delen av lärarutbildningen. Som processutvärderare menar vi att projektplanen är allt för modest. Vi föreslår att inför en översyn av projektplanen bör en dialog initieras som gäller vilka visioner som idag finns hos de tre parterna skolhuvudmän, institutioner med VFU-ansvar och LH. Dialogen bör föras på samtliga nivåer och leda till ett i högre grad visionärt måldokument.

Som tidigare nämnts regleras försöksverksamheten av en förordning (SFS 2014:2) vilken föregåtts av en av Utbildningsdepartementet upprättad promemoria (U2013/4305/S). Centrala delar som anges i dessa dokument och som senare genom UKÄ:s granskning utkristalliserats till ledord är *samverkan*, *koncentration* och *kompetens*. Vid en eventuell revidering av projektplanen är ett förslag att dessa ledord tydligare lyfts fram och tillåts påverka visionsmål och aktivitetsmål. Ett viktigt bidrag till den nationella försöksverksamheten från LH vid Umeå universitet kan bli att genom olika aktiviteter undersöka hur man kan verka för och vilka hinder som finns för ökad samverkan, koncentration och kompetens utifrån de förutsättningar som regionen ger.

UMEÅ UNIVERSITET

Realistiska aktiviteter

Ett aktivitetsmål handlar om att ställa högre krav på institutionerna gällande kompetensen hos universitetslärare som gör VFU-besök och att dessa ska ges förutsättningar att genomföra ett kvalitativt uppdrag. Detta är en central del i strävan efter högre kvalitet i VFU:n och samtidigt en svåråtkomlig del. Inte minst beslutet om att ämneslärarprogrammet med alla dess involverade institutioner blir kvar i försöksverksamheten komplicerar en dialog med institutionerna om bemanning och kompetens. Samtidigt ger utmaningen försöksverksamheten möjlighet att verkligen utarbeta strategier i denna fråga. Att ställa krav på institutionerna är viktigt, men även andra incitament och aktiviteter torde krävas. Ett första steg kan vara att faktiskt kartlägga utifrån vilka grunder bemanning sker och vilken kompetens universitetslärare som gör VFU-besök besitter. Här handlar det både om ämnesmässiga kunskaper och didaktiska samt pedagogiska kunskaper. Ytterligare ett steg kunde vara att dubbelbemanna VFU-besöken i de fall denna kompetens inte finns inom en och samma person. Ett tredje steg kunde vara att ytterligare utveckla UPL:s fortbildning samt lyfta fram den som ett erbjudande till kompetensutveckling för lärarutbildade lärare och om möjligt som "obligatorisk" utbildning för VFU-besökande universitetslärare som inte har yrkeserfarenhet från att arbeta som pedagog i för/skolan.

Utvecklingsprojekt

En förändring i projektplanen och eventuellt i hängavtalet rörande satsningar på forsknings- och utvecklingsprojekt har redan nämnts. Att i nuläget lägga insatserna på nivån utvecklingsprojekt ser vi som pragmatiskt utifrån tidsekonomiska aspekter. Utvecklingsprojekten kan leda till dokumenterad och beprövad erfarenhet och stödja försöksverksamhetens utveckling. Utvecklingsprojekt initierade inom försöksverksamheten med övningsskolor kan även ses som pilotprojekt och ge underlag för senare forskningsansökningar. En fråga som dock sällan beaktas i dessa sammanhang, och sannolikt inte heller ryms inom försöksverksamhetens ram, är universitetsvärldens meriterings- och rankingsystem av forskningspublikationer som direkt motverkar institutioners och forskares intresse för utvecklingsprojekt och publiceringar av mera populärvetenskaplig art. Detta gäller såväl nationella utlysningar av forskningsbidrag som LH:s egna utlysningar.

Trådar för praktisknära forskning

Försöksverksamhetens utveckling skulle ytterligare stärkas om den kunde kopplas till praktisknära och praktikutvecklande forskning. I regionala samverkansrådets programförklaring beskrivs ett stort intresse för praktisknära forskning och undervisning som vilar på vetenskaplig grund. I vad mån kan samverkansrådet stödja att praktisknära forskningsprojekt kan adderas till utvecklingsprojekten? Skolforskningsinstitutets utlysningar riktas mot att utveckla kunskap om hur undervisningen i skolan och förskolan kan utvecklas och förbättras. Kan ansökningar till Skolforskningsinstitutet även inkludera frågor som rör studenternas verksamhetsförlagda utbildning? Är det möjligt att rikta Lärarhögskolans egna utlysningar? Skulle ett seminarium som samlar handledare och lärare/forskare vid institutionerna kring samtal om möjliga forskningsanslag och forskningsuppdrag stimulera till ökat intresse och fler forskningsansökningar rörande

UMEÅ UNIVERSITET

VFU? Frågorna ställs för att väcka tankar om att trådar att dra i kan finnas tillgängliga även utanför den direkta försöksverksamheten med övningsskolor. Utredningen Forska tillsammans - samverkan för lärande och förbättring (SOU 2018:19) konstaterar att inte heller i ett nationellt perspektiv har forsknings- och utvecklingsprojekt inom försöksverksamheten med övningsskolor initierats i den omfattning som skolhuvudmän och övningsskolor förväntat. Utredningen föreslår att studenternas roll som förändringsagenter och medforskare under sin VFU kan stärkas och fortsätter:

Studenterna behöver vara i en skolmiljö som ger möjligheter att lära tillsammans med lärarprofessionen. De behöver förstå hur forskningsprocessen kan kopplas till att lösa utmaningar och samtidigt vara ett sätt att systematiskt förbättra praktiken och därmed barns utveckling och elevers lärande. Under VFU bör lärarstudenterna, tillsammans med lärare och skolledare, få kunskaper om och färdigheter i det systematiska kvalitetsarbetet och se hur forskningsmetoder, t.ex. aktionsforskningsmodeller som *learning study* och *lesson study*, utgör arbetssätt för att förbättra elevernas lärande och också ett sätt att ta ansvar för såväl den egna som den kollegiala kompetensutvecklingen (professionsutvecklingen).

(SOU 2018:19)

Idéer om hur studenternas självständiga arbete, examensarbetet, närmare kan knytas till VFU har varit återkommande men svår att förverkliga. Det är dock inte anledning till att släppa den tanken. Avslutningsvis vill vi poängtera betydelsen av att inom försöksverksamheten med övningsskolor och/eller samverkansråden arbeta för att ta fram genomtänkta och hållbara strategier för hur lärdomar och resultat från forsknings- och utvecklingsarbeten kan delas och spridas.

Referenser

Avtal för den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) inom lärarhögskolans lärarprogram (2016).
Beslutmöten, rektor.
Dokument som rör försöksverksamheten.
Intervjuer ledamöter strategiska styrgruppen.
Intervju LHs föreståndare.
Lindqvist, A. (2017). Projektplan, Umeå universitets försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor.
Minnesanteckningar från möten med projektledningen.
Minnesanteckningar strategiska styrgruppen (bilaga 2).
Pettersson, G. (2017). *Förbättringsförslag för försöksverksamheten om övningsskolor och övningsförskolor*. Rapport LH.
Protokollsutdrag LHs styrelse, inklusive bilagor (bilaga 2).
SFS 2014:2. Förordning om försöksverksamhet med övningsskolor inom lärar- och förskolläraryt utbildningar.

UMEÅ UNIVERSITET

SOU 2018:19. *Forska tillsammans - samverkan för lärande och förbättring.*
Särskilt avtal för deltagande i försöksverksamheten med övningsskolor och
övningsförskolor (2014).

UKÄ, Rapport 2017:13. *Uppföljning och utvärdering av försöksverksamhet med
övningsskolor och övningsförskolor inom lärar- och förskollärarytbildningar.*
Delrapport.

Utbildningsdepartementet Promemoria U2013/4305/S. *En försöksverksamhet med
övningsskolor och övningsförskolor.*

UMEÅ UNIVERSITET

Bilaga 1. Avstämningsmöten

Processutvärderarna har haft fyra möten med projektledningen:

Januari 2018, möte med Anna, Leif och Petra: Vi pratade om hur de tänker kring uppdraget och hur planen ser ut.

Mars 2018, möte med Anna, Leif och Petra: Vi pratade om erfarenheter från UKÄs återkoppling.

Maj 2018, möte med Leif och representanter för försöksverksamheten MiU: Erfarenhetsutbyten och tankar framåt. Vad kan vi lära av varandras försöksverksamheter både positiva och mindre positiva erfarenheter?

Maj 2018, möte med Leif och Petra: Leif och Petra delgav vad de hittills gjort och hur planen ser ut framgent.

Juni 2018, strategiska styrgruppens möte: Tillbakablick på vad som gjorts och tankar framåt.

UMEÅ UNIVERSITET

Bilaga 2. Beslutsvägar

För att kunna följa (besluts)processen i omtaget har vi tagit del av minnesanteckningar från strategiska styrgruppens möten (från och med 2017-06-16 till och med 2018-06-14)) samt Lärarhögskolans styrelseprotokoll (från och med 2017-02-23 till och med 2018-04-18). Totalt utgör dessa sex minnesanteckningar från strategiska styrgruppens möten och åtta protokoll från lärarhögskolans styrelse samt ett beslutsmöte som rörde frågan om omdimensionering av försöksverksamheten.

Datum	Strategiska styrgruppen	Lärarhögskolans styrelse
2017-02-23		<p>p. 13 Beslutades att ge rektor för Lärarhögskolan i uppdrag att tillskapa en samverkande lednings- och organisationsstruktur för övningsskoleprojektet som får i uppdrag att till styrelsen lämna förslag på:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Ett mål- och projektdokument för övningsskoleprojektet (beslutsnivå styrelse)2. Arbeta med förbättringsområden utifrån fastställt mål och projektdokument <p>att återkoppling kring övningsskoleprojektet ska göras löpande till styrelsen under 2017. <i>Föredragande: Maria Löfgren</i></p>
2017-04-18		<p>p. 32 Styrelsen beslutar: <u>att</u> fastställa förslag till organisation för Umeå universitets försöksverksamhet med övningsskolor <u>att</u> ge styrgruppen i uppdrag att till styrelsen lämna förslag på ett mål- och projektdokument för försöksverksamheten med övningsskolor samt arbeta med förbättringsområden utifrån fastställt mål och projektdokument.</p>

UMEÅ UNIVERSITET

		<p>bilaga p 32 A: Missiv ny organisation för Umeå universitets försöksverksamhet med övningsskolor som föregåtts av möte i referensgrupp 20170403 bestående av rektor vid LH, utbildningsledare, representanter från fyra kommuners skolhuvudmän samt representant från Region Västerbotten.</p> <p>bilaga 32 B: Förslag till organisation för försöksverksamhet med övningsskolor.</p> <p>bilaga 32 C: Förbättringsförslag för försöksverksamheten om övningsskolor och övningsförskolor <i>Föredragande: Maria Löfgren</i></p>
2017-06-08		<p>p. 49. Biträdande rektor Anna Lindqvist informerar om planeringen inför det studande mötet i styrgrupp för övningsskoleprojektet som träffas inom kort.</p> <p>p. 50 Reviderad styrgrupp för övningsskoleprojektet. Styrelsen beslutar att fastställa reviderat förslag till styrgrupp.</p> <p>bilaga 50 A: Missiv ny organisation för Umeå universitets försöksverksamhet med övningsskolor.</p> <p>bilaga 50 B: Förslag till ny styrgrupp. <i>Föredragande: Anna-Karin Lidström Persson</i></p>

UMEÅ UNIVERSITET

<p>2017-06-16</p> <p><i>Lärosätet</i> UmU Anna L Anna-Karin LP Helena R</p> <p><i>Skolhuvudman</i> Åsa P (Umeå) Helena Å (Skeå) Johan B (Övik) Samuel L (Ly) Maria B (Vä) Tobias T (RV)</p>	<p>Presentation av tidsplan för framtagande av projektplan <i>Anna L, ansvarar</i></p> <p>Förslag på förbättringar av den externa webbplatsen. <i>Anna-Karin kontaktar webbansvarig.</i></p> <p>Översyn VFU - försöksverksamhet och övrig VFU bör ske i samklang <i>Anna L undersöker</i></p> <p>Krav på parter: skallkrav på universitet, skallkrav på övningsskola. <i>Anna L gör ett utkast om detta i projektplanen</i></p> <p>Behov av samverkan kring seminarier etc. <i>Anna-Karin undersöker detta.</i></p> <p>Projektplan. Anna L tar fram ett utkast till projektplan som ska tas i styrelsen 25 oktober</p> <p>Handledarutbildning: önskemål om fysisk träff.</p>	
<p>2017-06-16</p> <p><i>Lärosätet</i> UmU Anna L Anna-Karin LP Helena R Karolina B</p> <p><i>Skolhuvudman</i> Åsa P (Umeå) Helena Å (Skeå) Johan B (Övik)</p>	<p>Anna L redogör för några andra lärosätens arbete med ÖS</p> <p>Projektplan: En förenklad modell är att föredra.</p> <p>Diskussion kring frågor som rör forskningssamverkan, yrkesskickliga lärare fördelning av studenter. I bakgrunden till projektplanen bör det framgå vad som fungerar och ej.</p>	

UMEÅ UNIVERSITET

<p>Maria B (Vä) Tobias T (RV)</p>		
<p>2017-09-19</p>		<p>p. 64 Bakgrund till försöksverksamheten presenterades samt de förslag på slutsatser och rekommendationer från processutvärderarna. Styrgruppen ska på uppdrag från LHs styrelse lämna förslag på mål- och projektdokument för försöksverksamheten samt arbeta med förbättringsförslag. <i>Föredragande: Anna Lindqvist</i></p>
<p>2017-10-10</p> <p><i>Lärosätet</i> <i>UmU</i> Anna L Anna Karin LP Petra W Helena R Karolina B Gudrun S (PU)</p> <p><i>Skolhuvudman</i> Åsa P (Umeå) Helena Å (Skeå) Mikael B (Övik) Maria B (Vä)</p>	<p>Gudrun S (processutvärderare) presenterar senaste rapporten. Deltagarna är överens om att uppdraget till processutvärderarna under 2017 är att lyfta fram goda exempel från försöksverksamheten.</p> <p>Projektledarfrågan är inte löst. Svårt att komma loss från ordinarie arbetsuppgifter trots visat intresse.</p> <p>V. 43 kommer LHs rektor, biträdande rektor, LHs ekonomisamordnare, utbildningsledare och kanslichef att arbeta fram ett förslag angående aktiviteter och kostnadsfördelning samt tidsplan (projektplan)</p> <p>Projektplanen ska tas på LHs styrelsemöte 5 december.</p>	
<p>2017-10-25</p>		<p>p 76 Anna L informerar om</p> <ul style="list-style-type: none"> att två möten inom övningsskoleprojektet har

		<p>äkt rum sedan senaste styrelsesammanträdet. Den strategiska gruppen träffades och därefter Lärarhögskolans ledning.</p> <ul style="list-style-type: none"> • förslag till projektplan sammanställs och skickas till gruppen inom kort. <p><i>Föredragande: Anna Lindqvist</i></p>
2017-12-05		<p>p 92 Projektplan försöksverksamhet med övningsskoleprojektet. Den strategiska styrgruppen för försöksverksamheten med övningsskolor/övningsförskolor vid Umeå universitet har upprättat en mål- och projektplan som ska ligga till grund för det fortsatta arbetet t o m utgången av 2019.</p> <p>Styrelsen diskuterar projektplanen och förslag framkommer att</p> <ul style="list-style-type: none"> • komplettera med mål om överskridningseffekter till skolor och förskolor som inte deltar i försöksverksamheten, • ändra i stycket om aktivitetsmål så att aktiviteterna passas in under rubriker • redaktionella ändringar <p>Styrelsen beslutar att med föreslagna förändringar fastställa projektplanen för Umeå universitets försöksverksamhet med övningsskolor/övningsförskolor 2017- 2019</p> <p>Missiv: Bilaga 92 A</p> <p>Projektplan Umeå universitets försöksverksamhet med</p>

UMEÅ UNIVERSITET

		<p>övningskolor/övningsförskolor 2017 - 2019. Bilaga 92 B</p> <p><i>Föredragande: Anna Lindqvist</i></p>
2018-02-15		<p>Ingen punkt om försöksverksamheten</p> <p>Programförklaring för det regionala samverkansrådet fastställdes.</p>
<p>2018-04-04</p> <p><i>Lärosätet</i> UmU Anna L Petra W Leif T (PL) Helena R Karolina B</p> <p><i>Skolhuvudman</i> Åsa P (Umeå) Helena Å (Skeå) Mikael B (Övik) Eva L (Ly) Maria B (Vä) Tobias T (RV)</p>	<p>Petra och Leif presenterade "Omtag övningskolor och förskolor" utifrån rubriker: den operativa gruppen, uppdraget, projektplan, koncentration, samverkan, förutsättningar för kvalitet, handlingsplan, förslag till operativ grupp och målsättningar inför våren (se ppt).</p> <p>Operativ grupp: Tydliggörande av operativ grupp. Frågan är inte färdigdiskuterad.</p> <p>Handlingsplan: Viktigt med förankring och fortsatt dialog.</p> <p>Förlängning av försöksverksamheten t o m 2020. Inriktningsbeslut följer på LH:s styrelsemöte den 18 april.</p> <p>Hemsidan för försöksverksamheten bör vara levande och inspirerande.</p>	
2018-04-05 Beslutsmöte FS 1.6.2-607-		

UMEÅ UNIVERSITET

17 Omdimensionering av försöksverksamheten		
2018-04-18		<p>p. 23 Inriktningsbeslut - förlängning av försöksverksamheten med övningsskolor och övningsförskolor</p> <p>Ett omtag har gjorts med försöksverksamheten med övningsskolor och övningsförskolor. Bland annat så har en revidering av projektorganisationen gjorts, projektplan tagits fram och en projektledare har anställts. för att i högre grad möjliggöra målet med försöksverksamheten är en förlängning till 2020 önskvärd.</p> <p>Styrelsen beslutar att förlänga försöksverksamheten med övningsskolor och övningsförskolor ytterligare ett år, t o m år 2020. Medel finns intecknade inom nuvarande försöksverksamhet då budget visar på ett betydande överskott.</p> <p>Missiv: Bilaga 23 A</p> <p>Förslag omdimensionering Bilag p 23 B</p> <p>Beslut omdimensionering Bilaga p 23 C</p> <p>Projektplan Bilaga p 23 D</p>

		<i>Föredragande: Anna Lindqvist</i>
2018-06-14	<p>Tillbakablick 2018</p> <ul style="list-style-type: none"> • anställning av projektledare • beslut om omdimensionering av försöksverksamheten • studiebesök med skolområdeschefer, rektorer och förskolechefer • möte med den strategiska styrgruppen 27 mars • förlängning av försöksverksamheten t o m 2020 <p>Viktigt med förankring och information till strategiska styrgruppen. All information som går ut ska gå via strategiska styrgruppen. Ett möte "försvann" i början av terminen då det Regionala samverkansrådet bildades. Finns behov att möten i terminsstart.</p> <p>Utlysning av medel för utvecklingsarbeten.</p> <p>Uppföljning UKÄ 27/11-18</p> <p>Operativ grupp: Vad är syftet med gruppen, detta behöver klargöras innan tänkbara personer tillfrågas.</p> <p>Digital plattform för försöksverksamheten.</p>	

